

3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 7 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

4. Климосюк А. Механізм реалізації державної політики у сфері стягнення в дохід держави активів осіб, щодо яких застосовано санкції. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. Т. 2, № 30. С. 145-154. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-2\(30\)-145-154](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-2(30)-145-154)

5. Малетов Д.В. Принцип невідворотності покарання в аспекті функціонування Вищого антикорупційного суду України. *Правові горизонти*. 2021. Т. 14, № 2. С. 23-30 URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/85344/1/Maletov_The_Principle.pdf

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-462-0-65>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Харитонов Євген Олегович

*доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент
Національної академії правових наук України,
зав. кафедрою цивільного права
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-5521-0839>*

Харитонova Олена Іванівна

*докторка юридичних наук, професорка, член-кореспондент
Національної академії правових наук України зав. кафедрою
інтелектуальної власності та патентної юстиції
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-9681-9605>*

Оцінюючи перспективи розвитку правової системи України, на наш погляд, передусім, маємо враховувати два головних Виклики, що наразі постали перед нашою державою: 1) вистояти і перемагти у протистоянні російській агресії; 2) скористатися вікном можливостей для підтвердження і реалізації європейського вибору українського суспільства.

Власне, від вирішення цих двох завдань залежить не лише успішний розвиток правової системи, але й буття України. При цьому досягнення бажаного оптимального результату ускладнюється рівнобіжністю векторів завдань, які необхідно вирішувати: протистояння агресії потребує максимальну цільову мобілізацію ресурсів і зусиль суспільства, тоді як адаптація до європейського концепту права зумовлює необхідність максимального забезпечення прав і свобод людини, приватних інтересів тощо.

Водночас зауважимо, що правова система не лише містить у собі основні конструктивні елементи правового регулювання, але також є частиною соціальної системи, яка взаємодіє з економічною, політичною, моральною та іншими складовими останньої. Суть цієї взаємодії полягає в тому, що, з одного боку, суспільні відносини в сферах політики, економіки, науки, культури, освіти тощо, є об'єктом регулювання і охорони правової системи. Але, з іншого, – й сама правова система формується, розвивається і функціонує під впливом цих відносин [1, с. 14]. На такому тлі відбувається зіткнення та взаємодія приватних та публічних інтересів.

Враховуючи зазначене, розглянемо далі перспективи розвитку правової системи України через призму дихотомії «приватне право – публічне право». При цьому зауважимо, що «приватне право» і «публічне право» розглядаються нами тут не як галузі права, а як методологічні феномени, котрі, власне, мав на увазі і Ульпіан, коли писав, що вивчення права поділяється на право публічне і право приватне» (D.1.1.1.1).

Розділення права на публічне і приватне є результатом врахування існування якісно різних типів правового регулювання. Від початку розвитку цивілізації, коли право виникає як концепт, воно може розглядатися, з погляду теорії, як система, що складається з двох відносно самостійних видозмін – публічного права і приватного права. При цьому якість права у цілому визначається ступенем розвитку кожної з них.

Відтак постає питання про роль держави в процесах впорядкування суспільних відносин та реалізації й захисту при цьому прав приватних осіб.

Поняття «впорядкування» тісно пов'язане зі спорідненими категоріями: такими як регулювання, керування, врядування, управління тощо. З розуміння поняття «регулювання», як процесу, що забезпечує функціонування соціальних систем, тобто, впорядкування відносин між окремими особистостями та їхніми об'єднаннями, випливає той висновок, що впорядкування (регулювання) системи може здійснюватися двома шляхами: 1) публічним, коли управління

(регулювання) здійснюється спеціальним суб'єктом; 2) приватним, коли фактично має місце саморегулювання.

Якщо у першому випадку регулювання здійснюється спеціально уповноваженим суб'єктом, що має можливість владного впливу на поведінку інших осіб (держава, органи місцевого самоврядування тощо), то у другому – регулювання відносин здійснюється учасниками цих відносин на основі домовленості (договору) між ними.

Розглядаючи цю проблему через призму дихотомії «приватне право – публічне право», зауважимо, що концепт «приватне право» ґрунтується на природно-правовому розумінні сутності права і може бути охарактеризоване як результат «приватно-правового способу мислення»). Таке праворозуміння є ознакою відкритого, демократичного суспільства. Однак його вадою, суттєво важливою в умовах війни є недостатня ефективність, можливість розбіжності у поглядах, неврахування суспільних потреб.

Недоліки «природно-правового» підходу можуть бути усунені за допомогою публічно-правових заходів, вибір яких потребує політологічного підходу, зумовленого тим, що війна є продовженням політики за допомогою насильства, а відтак будь-які концепти, пов'язані з феноменом війни, мають розглядатися із врахуванням «політологічного забарвлення». У контексті гібридної війни, яка характеризується відсутністю чіткого розмежування між військовими діями, політичним впливом та іншими формами агресії, використання політологічного підходу дає можливість синкретичного підходу до вирішення проблем, що виникають внаслідок гібридних загроз.

Природно-правове та політологічне розуміння права, аби не перетворитися на сукупність теоретичних побудов, має бути доповнене соціологічним баченням, як доповнення до політологічного, зокрема, з метою оцінки значення обов'язку приватної особи у екстремальних ситуаціях.

При вивченні значення права в умовах гібридної війни слід враховувати значення не лише дихотомії «приватне право – публічне право», але й дихотомії «приватне об'єктивне право – приватні суб'єктивні права». Останні належать до базових цінностей демократичного суспільства, а в умовах гібридної війни найчастіше стають об'єктами ураження, через що потребують захисту не стільки засобами приватного права, як заходами права публічного. Врахування цих обставин дає можливість більш ефективно реагувати на гібридні загрози та їхні наслідки.

Якщо застосовувати державою і суспільством методи захисту від гібридної агресії входять у конфронтацію з базовими цінностями суспільства, виникає ризик втратити зазначені цінності в «компромісі».

Тому, як зазначав В. Горбулін, кожне демократичне суспільство має постійно ставити собі питання: наскільки далеко можна дозволити собі зайти в захисті демократичних цінностей (зокрема – у виборі методів захисту) і при цьому не втратити їх у процесі. Вирішення цього питання можливе лише на основі комунікації між державою і суспільством: змушена кидати в бій усі наявні можливості для захисту країни, держава має чітко пояснювати суспільству, чому це робиться і як це приведе до перемоги у гібридній війні [2].

Тим більше держава має бути готова до комунікації з суспільством з питань застосування «гібридних засобів», без застосування яких відповісти на гібридну агресію й захистити свої цінності неможливо. (На жаль, часто ті методи, які має застосовувати держава для захисту цінностей суспільства, суперечать уявленням про «правильну державну систему», правильну реальність та їхній взаємозв'язок з цінностями цього суспільства).

Аналіз можливостей застосування у гібридній війні ефективних правових заходів у відповідь на гібридні загрози агресора свідчить, що відповіді також мають бути «гібридними»

При цьому, як на нашу думку, тут має йтися про «гібридність» у двох значеннях. По-перше, це «гібридність» відповідей нападнику, яка означає, що заходи у відповідь мають бути адекватними загрозам, створеним ворогом (включаючи, водночас, всю палітру можливостей: на вогонь – відповідати вогнем + пропагандою + кібератаками; на пропаганду – пропагандою + правові заходи + кібератаки + створення симулякрів тощо). По-друге, це «гібридність» засобів, що застосовуються усередині держави. Зокрема, що стосується правових заходів, то вони мають обиратися і використовуватися на підґрунті, передусім, політологічно-соціологічного розуміння права і, зберігаючи основну мету – захист прав людини (приватних осіб), допускати також збільшення частки публічно-правових елементів у регулюванні відносин не тільки публічних, але й приватних.

З теоретичного погляду, це означає створення концепції розвитку правової системи, яка б ґрунтувалася на загальному баченні завдань держави і суспільства у гібридній війні (перемога), деокупації та відбудови, а також юридичного забезпечення дій України у гібридній війні з росією, котра, як припускають, триватиме з півстоліття після припинення «гарячої фази» поточної війни.

З практичного погляду, оптимальним тут є поєднання заходів заохочення та примусу, із супроводом їх відповідними комунікаціями між владою, державними інституціями та громадянським суспільством [3, с. 346-348].

Література:

1. Оніщенко Н.М. Правові системи: проблеми теорії: Монографія. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. 352 с.
2. Володимир Горбулін. «Цінності суспільства» і «гібридний мир»: криза моделі захисту. 25 червня, 2017, *Дзеркало тижня*, Випуск № 24, 24 червня-30 червня URL: https://dt.ua/internal/cinnosti-suspilstva-i-gibridniy-mir-kriza-modeli-zahistu-246525_.html
3. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Приватне право як концепт. Том VI: Приватні права в умовах гібридної війни монографія / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova. Одеса: Фенікс, 2024. 408 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-462-0-66>

ВПЛИВ РЕЛІГІЙ НА ПРАВА ЛЮДИНИ

Царенко Ольга Михайлівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративної діяльності

Національна академія Державної прикордонної служби України

м. Хмельницький, Україна

Савчук Андрій Олегович

здобувач вищої освіти факультету правоохоронної діяльності

Національна академія Державної прикордонної служби України

м. Хмельницький, Україна

Права людини – це сукупність принципів або норм, що визначають міру людської поведінки. На формування прав людини впливає багато факторів, наприклад релігія. Релігія відіграє ключову роль у формуванні цінностей і прав у суспільному і політичному житті. Але вплив релігії на права людини складно оцінити, також складно визначити який він, – позитивний чи негативний?

У деяких випадках релігія підтримує рівність, гідність і справедливість, але іноді обмежує права людини. У західній цивілізації церква відігравала важливу роль у формуванні моральних норм у суспільстві та праві. Незважаючи на суперечливість релігії, юдейсько-християнська традиція заклала цінності, що стали основою сучасних прав людини. Релігійний досвід сприяв формуванню внутрішньої свободи – основи культури.